

एवमेकेनानाजीववादिनोव्यवहारानुरोधात् व्यवस्यंति निश्चिन्वन्ति अपरे एकजीववादिनो निवृत्तिरेव स्वाज्ञानकृतः प्रपञ्चस्तन्नाशोकात्सर्न्येन निवर्तते न हि चैत्रेण स्वमेदृष्टो गजश्चैत्रप्रबोधेन बाधितोऽपि मैत्रदृष्ट्या
 रज्जूरगवदस्तीति शक्यं वक्तुं किंतु निरन्वयनाश एव तस्येत्यपिकेचिद्व्यवस्यंति एवमेतदुभयं दर्शितं तन्मध्येन्यतरन्मतं संप्रधार्य सम्यक्शास्त्रान्निश्चित्य यथामतिव्यवस्येत ध्यानेन साक्षात्कुर्यात् ॥ ५१ ॥ तदयं
 ग्रंथि अन्योन्याध्यासं तमायः पिडवत् बुद्धिक्षेत्रज्ञयोः एकलोलीभावं तथा हि क्षेत्रज्ञे बुद्धिधर्माः दुःखादयः बुद्धौ च क्षेत्रज्ञधर्माः सत्त्वचित्तत्वादयो दृश्यंते बुद्धिकृतो यो भेदस्तन्मयं तदध्यानं तं विमुच्य सत्त्वपुरुषयोः पृ
 थक्त्वज्ञानेन त्यक्त्वा तथा च श्रुतिः भिद्यते तदयं ग्रंथिश्छिद्यते सर्वसंशया इति ॥ ५२ ॥ नदीमिव इदं ज्ञानमवगाह्य मलिनाः शुद्धिप्राप्तयुः इति विद्धि यथोक्तं न हि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यते इति ॥ ५३ ॥
 महेति न हि पारदर्शनमात्रात्कृतक्यता किंतु नौकादिना पारप्राप्त्यैव फलमात्मनि तु ज्ञानमात्रादेव न पुनरनुष्ठानांतरापेक्षेति भावः ॥ ५४ ॥ उपसंहरति एवमित्यर्थेन अध्यात्मं आत्मनि तद्व्याकाशे केवलं निर्वि
 षयं कैवल्यमिति पाठे स्वार्थेऽप्यत्र ते ज्ञानं लभत इति शेषः ॥ ५५ ॥ एतामिति स्त्रीत्वं विधेयलिङ्गापेक्षया इदमेव ज्ञानं सर्वप्रत्यग्भूतं भूतानां लयोदयस्थानं इति शास्त्रतो बुद्ध्या ध्यानेन सूक्ष्मया बुद्ध्या चावेक्ष्य शंसु
 एवमेकेऽध्यवस्यंति निवृत्तिरिति चापरे ॥ उभयं संप्रधार्यैतद्व्यवस्येत यथामति ॥ ५१ ॥ इतीमं तदयं ग्रंथि बुद्धिभेदमयं दृढं ॥ विमुच्य सुखमासीत न शोचेच्छिन्न
 संशयः ॥ ५२ ॥ मलिनाः प्राप्नुयुः सिद्धिं यथा पूर्णानदी नराः ॥ अवगाह्य सुविद्वांसो विद्धि ज्ञानमिदं तथा ॥ ५३ ॥ महानद्या हि पारजस्तप्यते न तदन्यथा ॥ न तु
 तप्यति तत्त्वज्ञः फले ज्ञाते तत्पुनः ॥ ५४ ॥ एवं ये विदुरा ध्यात्मं केवलं ज्ञानमुत्तमं ॥ ५५ ॥ एतां बुद्धानरः सर्वा भूतानां मागतिं गतिं ॥ अवेक्ष्य च शनैर्बुद्ध्या लभतेशम
 नंततः ॥ ५६ ॥ त्रिवर्गो यस्य विदितः प्रेक्ष्य यश्च विमुंचति ॥ अन्विष्य मनसा युक्तस्तत्त्वदर्शी निरुत्सुकः ॥ ५७ ॥ न चात्मा शक्यते द्रष्टुमिन्द्रियैश्च विभागशः ॥ तत्र
 तत्र विस्मृत्यैश्वर्यं दुर्वार्यैश्चाकृतात्मभिः ॥ ५८ ॥ एतद्बुद्ध्या भवेद्बुद्धः किमन्यद्बुद्धलक्षणं ॥ विज्ञायतद्धिमन्यंते कृतकृत्या मनीषिणः ॥ ५९ ॥ न भवति विदुषां ततो भयं यद
 विदुषां सुमहद्भयं भवेत् ॥ न हि गतिरधिका स्तिकस्यचित्सति हि गुणे प्रवदं त्यतुल्यतां ॥ ६० ॥

खं अनंततः अनंतं शममंतत इति पाठः स्पष्टार्थः ॥ ५६ ॥ शमं कोलभत इत्यत आह त्रिवर्ग इति विदितः क्षयिष्णुत्वेन ज्ञातः प्रेक्ष्य यत्कृतकं तदनित्यं कार्यत्वात् घटवदित्यनुमानोपगृहीतया तद्यथेह कर्मचितो
 लोकः क्षीयत एवमेवामुत्र पुण्यचितो लोकः क्षीयत इति श्रुत्या धर्मफलस्य प्रत्यक्षेणैवार्थकामसुखयोश्चानित्यत्वं निश्चित्य विमुंचति तं त्यजति संन्यस्यतीत्यर्थः अन्विष्य श्रवणमननाभ्यां निश्चित्य युक्तो ध्यानशी
 लः निरुत्सुकः आत्मदर्शनेनैव सर्वकामावाप्तेरन्यत्रास्थाशून्यः ॥ ५७ ॥ न चेति तत्र तत्र रूपादौ अकृत्स्नो हि स इति श्रुतेः इन्द्रियैर्वस्तुत आत्मैव गृह्यते परंतु पृथक्त्वेन दर्पणेनेव मुखं अतः अभेदस्य भेदग्रहेण तिरोधाना
 दकृतार्थता नाशहेतुता च तेषामिति तानि निरोद्धव्यान्येवेति भावः ॥ ५८ ॥ इतोऽपेक्षयाऽधिकं ज्ञातव्यं नास्तीत्याह एतदिति ॥ ५९ ॥ ज्ञानफलं दृष्टादृष्टभयनिवृत्तिकमाह न भवतीति द्वाभ्यां भयं संसारदुःखं य
 तः यस्माद्धेतोः रज्जूरगादिव द्द्वैतादविदुषां महद्भयं तत एव बाधितात् विदुषां भयं न भवति हियस्मात् अज्ञानसंसर्गसंसर्गाविवर्धमोक्षौ अतः सर्वेषां गतिः मुक्तिः स्वरूपालिका तुल्यैव हियतः गुणे आधेये अपनेये
 वासतिगुणानां आधानापकर्षतारतम्याद तुल्यतां प्रवदंति न तु निगुणे इत्यर्थः ॥ ६० ॥